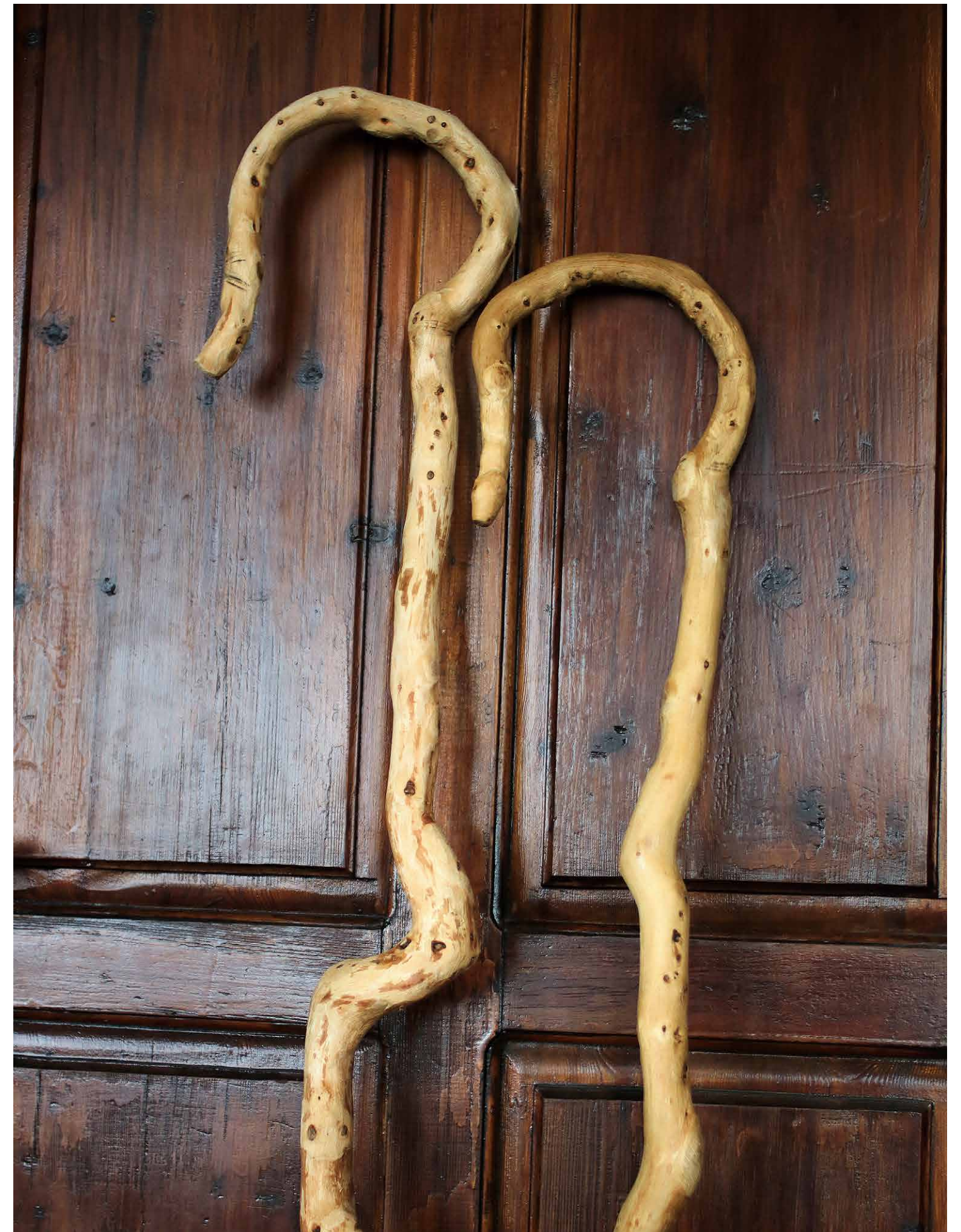

De wandelende takken van Griekenland

Iedere dag opnieuw zet door heel Griekenland een waar leger van wandelende takken zich in beweging. Groot, klein, recht, krom, eenvoudig of gedistingeerd. Veelal verplaatsen ze zich geluidloos, maar soms laten ze zich horen, al naar gelang de aard van de ondergrond. Tik... tik... tik... Altijd tot steun en toeverlaat van hun eigenaar. We hebben het over wandelstokken en herdersstaffen, rijk aan variatie in formaat, kleur, vorm en opsmuk.

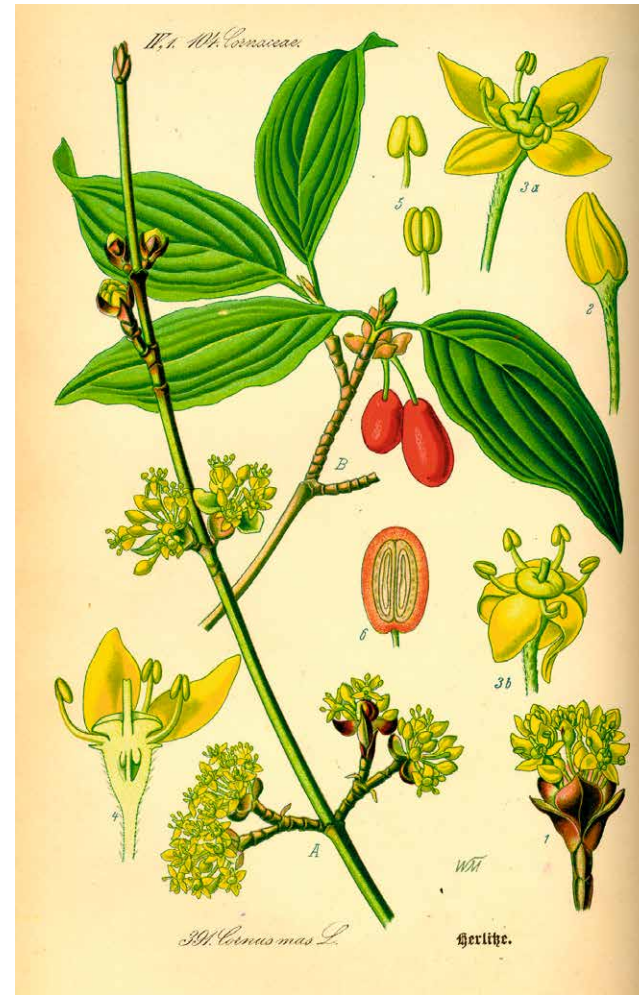
DOUWE LAANSMA | FOTO'S: AUTEUR

Gele kornoelje
(Cornus mas)

Rechts: gele kornoelje
in *Flora von Deutschland,
Österreich und der
Schweiz*, prof. dr. Otto
Wilhelm Thomé, 1885,
Gera, Duitsland

Rechts: uit de verzameling wandelstokken van Yannis Iatridis, Nymfeo

Bij het binnengaan van de eetzaal van Guesthouse Aryiró in Nymfeo stuit ik allereerst op een verzameling wandelstokken. ‘Een hobby van me’, zegt gastheer Yannis Iatridis als ik hem ernaar vraag. Yannis heeft een uitgebreide kennis over wandelstokken, blijkt al gauw. Zijn stokken zijn handgesneden. Wandelstokken, een achterhaald onderwerp? Niet in Griekenland! Ze worden nog altijd gesneden en intensief gebruikt door ouderen en herders. Voor deze leeftijds- en beroepsgroepen zijn wandelstokken geen souvenir, maar een onmisbaar gebruiksvoorwerp. Een stok, letterlijk een verlengstuk van hun lijf, vergemakkelijkt het lopen. Griekenland bestaat voor ruwweg 80% uit bergen en dan is een wandelstok voor velen een noodzaak. Rollators? Tja... die zijn voor West-Europeanen, op hun geplaveide wegen. Met aangepaste op- en afdgangen. In het geaccidenteerde Griekenland zijn het ondingen.

Voorwaarde voor een goede stok is dat deze stevig is, de juiste maat heeft en lekker in de hand ligt. Natuurlijk wil je met een staf ook goed voor de dag komen, dus zoek je er een in een stijl die bij je past. Of je snijdt hem zelf. Vaak zijn steel en kop apart uitgesneden en later aan elkaar gezet. Het zwakke punt van een tweedelige wandelstok is de verbinding. Een wandelstok uit één stuk is steviger. Het nog verse hout aan het begin van de stok wordt verhit, voorzichtig teruggebogen en met een ijzerdraadje met de steel verbonden en geleidelijk

verder aangesnoerd. Zo ontstaat uiteindelijk een krul. Dit zijn de gebruiksstokken voor bijvoorbeeld herders. Yannis: ‘Wij noemen de wandelstok *glitsa*, op Kreta wordt deze *katsouna* genoemd.’

Uit het goede hout gesneden

Een losse kop is meestal van een andere houtsoort gemaakt. Vaak wordt het hout van boomwortels gebruikt, zodat de vorm en de details van de kop niet worden verstoord door de nervatuur van het hout. ‘In de wortel ontbreken zichtbare vaten’, maakt Yannis duidelijk. Dat hout wordt *pixari* genoemd, ook wel palmhout (Eng.: *boxwood*), afkomstig van de buxus, ofwel buksboom of palmboompje (*Buxus sempervirens*). De buxus staat overigens geheel los van palmboomsoorten; de naam is misleidend. Wij kennen de buxus van de kortgeknippte sierheggetjes in de tuin, die de laatste jaren door de gehate buxusmot worden kaalgevreten. Het hout is zwaar, geel van kleur en heeft een fijne structuur. Palmhout laat zich goed bewerken en laat ook een fijne afwerking toe. Ook werden er tot voor kort onderdelen voor gereedschappen van gemaakt en mondstukken van blaasinstrumenten.

Voor de steel van de stok wordt de gele kornoelje gebruikt. Zelfs in het paard van Troje zou kornoeljihout zijn verwerkt. Deze boom (tot 7 meter hoog) bloeit in de late winter en het vroege voorjaar. Kleine gele bloemetjes groeien direct op het

hout voordat het blad verschijnt. ‘Wij noemen dat hout *kraníá*’, legt Yannis uit, ‘in het Engels *dogwood*’. *Kraníá* is ook de naam van de boom zelf. Bij veel Grieken is de gele kornoelje een geliefde plant om de felrode bessen die later in het jaar verschijnen. ‘Cranberries’, noemen veel Grieken ze. ‘Ja, zo noemen ze ze hier’, vertelde me de van oorsprong Nederlandse Rita Berends uit Ano Pediná. ‘Maar die naam is misleidend. Cranberries zijn de veenbessen die op Texel groeien. Deze komen oorspronkelijk uit Amerika en zijn op Terschelling aangespoeld toen daar een schip met cranberries verging. Grieken verwerken de bessen van de gele kornoelje (*Cornus mas*) tot likeur of men maakt er marmelade van.’ En zo wordt duidelijk dat in het door de vele eilanden gefragmenteerde Griekenland niet alleen de begroeiing enorm varieert, maar ook de benamingen daarvan. Een kenner op Lesbos vertelde me dat hij bijna ruzie kreeg over de benamingen van planten. En iedereen schijnt het beter te weten. Het aardige is dat namen simpelweg verschillen per streek en dat iedereen uiteindelijk vaak gelijk heeft. Vergissingen, onwetendheid en betweterigheid maken het vaak lastig om te communiceren.

Het hout van de gele kornoelje is bijzonder sterk en tevens enigszins buigzaam. Oude bronnen vermelden dat het hout gebruikt werd om speren en bogen van te maken. In Homerus’ Odyssee heeft de terugkerende held bij zijn vertrek zijn

Verzamelaar Yannis Iatridis uit Nymfeo

boog thuisgelaten. Deze zou zijn gesneden uit het hout van de gele kornoelje. Wie de boog kan spannen zal de nieuwe man van de schone Penelope worden, heeft ze toegezegd, wetende dat toch niemand dat zal lukken. Wanneer Odysseus na tien jaar van omzwervingen thuiskomt, spant hij de boog en doodt alle mededingers naar Penelopes hand.

Bij Kretenzische herders is voor een wandelstok vanouds het hout van de *Zelkova abelicea* favoriet. *Abelicea*, zegt de bevolking daar. *Zelkova* zegt ze niets. Deze boom wordt – hoewel oorspronkelijk afkomstig uit Azië – als endemisch beschouwd in de bergen van Kreta. Maar de *abelicea* is door de ontbossing uitgedund en wordt momenteel ernstig bedreigd. Het kappen van deze bomen is in Griekenland dan ook verboden.

De herdersstaf

De herdersstaf dateert al van Bijbelse tijden en lang daarvoor. ‘Uw stok en uw staf die vertroosten mij’, staat er in Psalm 23:4. In de schaduw van een boom of ’s avonds thuis heeft menige herder zijn staf zelf gesneden. Een houtsnijder heeft er veel werk aan. Fijne decoraties maken een stok duur. Wordt er voor een wandelstok doorgaans 50 tot 100 euro betaald, bij Yannis staan er enkele van wel 300 euro in zijn standaard. Gebruiken doet hij ze niet, hij verzamelt ze alleen.

‘Vooral voor schapen- en geitenhoeders zijn wandelstokken onmisbaar’, vertelt Yannis. ‘Je kunt de dieren er gemakkelijk mee vangen. Op Kreta wordt de wijde krul van de stok om de hals van het dier gehaakt, bij wijze van lasso. Rond Nymfeo is een nauwere krul gangbaar. Deze wordt om de achterpoot van het dier gehaakt. Door de verdikking van de hoef blijft de poot achter de krul haken. Op zondag, rustdag (niet voor herders natuurlijk), werd doorgaans aan de wandelstok gewerkt. Dan had men de tijd. Wie er aanleg voor had, kon er zijn werk van maken.’

Soms is het houtsnijwerk te mooi voor dagelijks gebruik. Deze stokken worden dan beschouwd als siervoorwerp en zuinig bewaard. Motieven van de kop variëren van in het wild levende dieren tot schapen en geiten, historische perso-

Om een goede krul te krijgen wordt het draadje geleidelijk aangedraaid

Ook tijdens een terloops praatje doet de staf dienst als leunstok

nen, heiligen en mythische figuren. In de stokkenverzameling van Yannis herken ik een ram, een slang, een roofvogel, een wolf, vee en heiligen.

Staf en status

Welbeschouwd was een herdersstaf, niet anders dan bijvoorbeeld het wiel, al voorbestemd om te worden uitgevonden, want onmisbaar op oneffen terrein met dichte begroeiing, prikkelbosjes en slangen. ‘Een wandelstok doet dienst als derde arm’, verduidelijkt Yannis. ‘Hij wordt gebruikt voor verschillende doeleinden. Uiteraard als hulp bij het lopen. Maar ook om er een boomtak mee naar je toe te buigen om vruchten van de boom te plukken, of als leunstok (onder de kin).’ Hoeveel stokken zullen mensen hebben behoeft voor een dodelijke val of slangenbeet? vraag ik me af. ‘Een stok geeft ook status’, vervolgt Yannis. ‘Hoe mooier en steviger je stok, hoe meer aanzien je hebt. Op Kreta worden zelfs wedstrijden gehouden wie de mooiste *katsouna* heeft gesneden. Maar ook wie het beste mes heeft.’

Zelkova abelicea, ernstig bedreigd en kappen verboden

Voor een herder is een mes van groot belang. Niet alleen wordt er hout mee gesneden, er wordt ook mee geslacht en gegeten in plaats van met een vork. Het metaal van het mes moet aan strenge eisen voldoen. Wie een ondeugdelijk mes heeft, wordt niet erg serieus genomen. Van afgedankte auto's wordt de versnellingsnaaf gesloopt om daarvan messen te maken; dit materiaal is zeer slijtvast.

Bergdorp bij uitstek is Métsovo, waar al vanouds Vlachen (nomadische schaapherders) uit de wijde omtrek samenkwamen om inkopen te doen en elkaar te ontmoeten. Wie tegenwoordig Métsovo bezoekt, loopt tegen een groot aantal geparkeerde auto's en souvenirstalletjes aan. Bij Grieken is het dorp bijzonder populair voor dagexcursies. Op ons maakt Métsovo – een prachtig en ook gezellig dorp met gebouwen in traditionele architectuur – een beetje de indruk van het Limburgse Valkenburg. Het toerisme brengt hier veel geld in het laatje. Overal wordt houtsnijwerk aangeboden, waaronder wandelstokken.

Stok met karakter

Iedere stok en elke staf heeft zijn persoonlijkheid, duidelijk af te lezen aan het uiterlijk. De stokken geven onmiskenbaar het karakter van hun eigenaar weer. Onder de stokken heb je aristocraten en zwervers, donkere types en bleekscheten, slanke dennen en, *excusez le mot*: takkenwijven, kerfstokken, opgetuigde kerstbomen, punkers, houten klazen en nog veel meer.

Met het klimmen van de jaren wordt het menselijk lichaam zwak en broos. Het staan en voortgaan op de oneffen Griekse bodem maakt het kwetsbaar zonder deugdelijke steun van

een stok. Omgekeerd geldt hetzelfde: de schuin tegen de kast gezette wandelstok gaat soms bij de minste trilling – de Griekse bodem is onderhevig aan aardbevingen – onderuit. Een stok zonder gebruiker heeft hooguit een decoratieve waarde, anders ligt hij maar in de weg. Een stok in de hand van zijn eigenaar heeft een functie. Sterker nog: eigenaar en stok zijn niets zonder elkaar. Hun kracht ligt in een hechte symbiose: samen komen ze vooruit!

En zo wordt er wat afgetikt in Griekenland. Op de *monopatia*, de *platía*, het dorpssteegje tijdens de pantoffelparade, over de boulevard, de boogbrug, in huis en kerk en op talloze andere plekken.

Tik na tik na tik. Dag in, dag uit, eeuw in, eeuw uit. 🐾

